

MURRE JA IDENTITEETTI

MITEN SELITTÄÄ MURREPIIRTEIDEN LEIMAUTUMISTA?

suomessa on 1970-luvun puolivälistä lähtien tehty paljon sosiolingvististä variaationtutkimusta (termeistä sosiolingvistiikka ja variaationtutkimus ks. Nahkola ja Saanilahti 2002: 4). Vuonna 1975 käynnistyi Suomen Akatemian rahoittama hanke, jonka tavoitteena oli kartoittaa, millaisia muutoksia puhutussa suomessa oli tapahtumassa kaupungistumisen seurauksena. Tuolloin ajateltiin, että vanhat kansanmurteemme ovat tasoittumassa ja että syntymässä on uusi puhe-suomen varieteetti. Samalla sosiaalisten murre-erojen ajateltiin olevan kasvamassa. (Esitutkimusraportti 1976: 11–12.) Tilanne on 2000-luvun alussa varsin toisenlainen kuin 1970-luvulla ounailtiin: Variaatiota esiintyy edelleen varsin paljon. Murteet ovat säilyneet, ja niitä myös käytetään kirjallisesti yhä enemmän. On myös sellaisia paikallisia murrepiirteiden yleistymistendessejä, jotka ovat hyvin eläviä. Toisaalta yhä suurempi osa suomalaisista käyttää sellaista arjen puhekieltä, joka ei paljasta mitään heidän taustastaan. Siinä mielessä puhe-suomi on yhtenäistynyt.

Suomalaisen nykypuhekielen muutosta ja variaatiota kartoittavissa töissä on yleensä kielenulkoisina muuttujina tarkasteltu ikää ja sukupuolta (ks. Juusela 1994). Vähemmän on kiinnitetty huomiota sosiaaliseen asemaan ja esimerkiksi ammatin luonteeseen (ks. kuitenkin esim. Paunonen 1995; Silvennoinen 1980: 42–43; Kananen 1994). Myös tilannekohtainen vaihtelu on jäänyt vähemmälle aina Lappalaisen alkuvuodesta 2004 tarkastettuun väitöskirjaan saakka (ks. kuitenkin esim. Suojanen, Salomaa ja Vuorinen 1981), ja on tutkittu pääasiassa niin sanottua dialektaalista eli käyttäjäkohtaista variaatiota. Tästä onkin nykyään käytettävissä runsaasti tutkimustuloksia. Yksistään opinnäytteitä oli vuoden 2001 mennessä tehty Helsingin, Tampereen, Turun, Jyväskylän, Oulun ja Joensuun

yliopistoissa yhteensä jopa noin 250¹, jos aiheeseen väljemminkin liittyvät opinnäytteet lasketaan mukaan. Koska näiden ja Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimushankkeen yhteydessä kerätyn aineiston yhteenlaskettu informanttimäärä on useita tuhansia, voidaan tuloksia pitää luotettavina. Tiedämme siis varsin tarkasti, mitkä piirteet ovat yleistäviä, mitkä väistyviä ja mitkä esimerkiksi erottelevat sukupuolten kielenkäyttöä toisistaan. Tiedämme myös, mitkä piirteet ovat neutraaleja alueellisesti ja sosiaalisesti ja mitkä taas kertovat enemmän käyttäjänsä taustasta.

Tutkimuksen teoreettisena taustana Suomessa on käytetty labovilaista sosiolingvistiikan traditiota, jossa kielen variaatiota on selitetty sosiaalisista muuttujista käsin. Tämä on tarkoittanut käytännössä, että informanttien kieltä on analysoitu ryhmittäin. Usein on erotettu kolme ikäryhmää (vanhat, työikäiset ja nuoret), joissa puolet informanteista on ollut miehiä ja puolet naisia. Tuloksia on voitu sitten yleistää siihen tyyliin, että esimerkiksi švaavokaalia käyttävät enemmän vanhat miehet, jotka asuvat maaseudulla, kun taas kaupungeissa ja erityisesti nuorten naisten kielestä tuo piirre on alkanut väistyä. (Mantila 1997: 9–10; tämän tutkimusperinteen kritiikistä ks. Nuolijärvi 2000: 24; Lappalainen 2001b: 155–158 ja siinä mainittu kirjallisuus; myös Pälli 2003: 15–18.) Vähemmän on kiinnitetty huomiota yksilön motivaatioon, vaikka tutkimuksissa on jatkuvasti viitattu suuriin idiolektien välisiin eroavuuksiin. Tässä artikkelissa pyrin löytämään keskeisten ja monissa tutkimuksissa ja opinnäytetöissä analysoitujen piirteiden variaatiolle selittäviä tekijöitä kielenkäyttäjän omasta motivaatiosta käsin. Voidaan ajatella, että erilaiset puhekielen piirteet ovat suomalaisessa puheyhteisössä leimautuneet tietyllä tavalla ja niihin liitetään erilaisia kulttuurisia merkityksiä. Valitsemalla näitä piirteitä kieleensä yksilö voi ilmentää tiettyä identiteettiä.

Lähtökohtani on tässä toinen kuin perinteisessä suomalaisessa sosiolingvistisessä variaationtutkimuksessa, jossa vaihtelun syyt haettiin kielenoppaiden sosiaalisesta taustasta. Lähestyn asiaa siitä näkökulmasta, että paitsi yleiskielen myös puhekielen ja murteiden monet muodot ovat suomenpuhujalle tuttuja. Näin puhuja voi valita puheeseensa erilähtöisiä aineksia sen mukaan, millainen hänen persoonallisuutensa on ja näin joko tietoisesti tai tiedostamattaan rakentaa omaa yksilöllistä identiteettiään. Tätä kautta voi löytää selityksiä esimerkiksi sellaisiin nykypuhekielen ilmiöihin, että jokin alun perin suppeahkon tai perifeerisen murrealueen piirre alkaa levitä sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti uusiin käyttäjäryhmiin. Tunnetuin esimerkki tällaisesta on persoonapronomini *mie*, josta tuonnempana tulee puhe. Identiteetti siis tuotetaan kielellisinä valintoina eikä niin, että ne heijastaisivat kuulumista johonkin valmiiksi tiedettyyn tai oletettuun ryhmään. (Ks. esim. Coupland 1988: 95–96; Cameron 1995: 15–17; Nuolijärvi 2000: 24.) Tämä on lähtökohtana myös Lappalaisella, joka väitöskirjassaan analysoi erään pääkaupunkiseudulla asuvan nuorista aikuisista koostuvan sosiaalisen verkoston kielellistä variaatiota neljässä eri tilanteessa. Hänen mukaansa variaatio voidaan nähdä myös resurssina, jonka avulla voidaan tilanteittain rakentaa erilaisia diskurssi-identiteettejä. (2004: 35, 52, 357, 362–363.)

¹ Suurin osa näistä pro gradu -tutkielmista ja lisensiaatintöistä on kopioitu Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen, jonka kirjastossa niitä säilytetään omana kokoelmanaan. Aiheesta on tulossa keskeisiä tutkimustuloksia kokoava teos, jota toimittavat Aila Mielikäinen ja Heikki Paunonen.

Identiteettiä, tiedostamista ja kielellisiä asenteita on kyllä käytetty meikäläisessä nykypuhesuomen muutosta ja variaatiota käsittelevässä tutkimuksessa vaihtelua selittävinä tekijöinä (esim. Nuolijärvi 1986b; Mielikäinen 1981; myös Mielikäinen ja Palander 2002). Kuitenkin nykysuomalaisen puhekielen tutkimuksessa on paljon tuloksia, joiden taustoihin tai syihin on esitetty vain vähän selityksiä. Ei tiedetä syitä siihen, miksi jotkin kielenpiirteet ovat leimautuneet kielteisesti ja ovat väistyviä ja miksi taas jotkin jatkavat yleistymistään. Kumpaankin ryhmään näyttää lisäksi kuuluvan taustaltaan hyvin erilaisia piirteitä. On läntisyyksiä, itäisyyksiä ja alun perin varsin perifeerisiäkin piirteitä. Nykyään, kun erilaisten puhekielen piirteiden variaatiota on tutkittu paljon ja niiden variaatiokaavat tunnetaan, on mahdollista alkaa pohtia näihin piirteisiin liittyviä kulttuurisia merkityksiä. Näitä ovat esimerkiksi maalaisuus, (pää)kaupunkilaisuus, korrektiuus ja maskuliinisuus. (Paunonen 1982a: 46–49.) Näihin puolestaan liitetään edelleen monia merkityksiä. Suomalaisessa kulttuurissa maalaisuuteen esimerkiksi usein liitetään suoruus, mutkattomuus, rehellisyys ja monesti myös suomalaisuus. Nämä vielä nivoutuvat yhteen monimutkaisella tavalla; esimerkiksi maalaisuus, maskuliinisuus ja tietyt maakuntapiirteet näyttävät kuuluvan yhteen.

Identiteetti on diskursiivista toimintaa (tästä ks. Hall 1999: 248–252). Tämä tarkoittaa, että ihmiset määrittelevät oman ominaislaatunsa ja kuulumisensa johonkin ryhmään diskursseina, teksteinä ja puheina ja niiden joukkoina. Identiteetti syntyy siten, että ihmiset omaksuvat tietyt ominaislaatuun määrittelevät seikat niistä teksteistä, joita heille opetetaan koulussa ja joita he lukevat joukkotiedotuksesta. Suuri osuus identiteetidiskursin muotoutumisessa on kansakunnan arkkiteksteillä, jollaisia meillä Suomessa ovat esimerkiksi kansalliskirjallisuuden klassikot, erityisesti Kiven Seitsemän veljestä ja Nummi-suutarit, Linnan Tuntematon sotilas sekä Topeliuksen Maamme kirja. Näiden kautta meille on muotoutunut suomalaisista ja Suomen heimoista tietty kuva ja käsitys, jonka monet meistä tuntevat omakseen ja jota koko ajan diskursiivisesti tuotamme uudelleen.

Maakuntastereotyyppien mukaan myös maakuntien murteet ovat leimautuneet. Esimerkiksi savolaismurteita saatetaan pitää hauskoina ja lupsakoina ja Etelä-Pohjanmaan murretta vakaana ja jäyhänä. Nykyään yhteiskunnan sosiaalinen rakenne on kuitenkin niin monimuotoinen, että pelkät maakuntastereotyyppit eivät selitä puhekielen piirteiden leimautumista. Tuonnempana etsin keskeisten piirteiden identiteettiä luovaa kulttuurista merkitystä siten, että esittelen niiden nykypuhekielisen variaation ja alueellisen taustan suhteutettuna siihen, miten niitä on käytetty muissa kuin spontaanin puheen tilanteissa.

Kielen ja identiteetin suhdetta käsittelevässä kirjallisuudessa on erotettu kaksi tyyppiä: Ryhmät voidaan erottaa toisistaan kielellisen käyttäytymisen perusteella ja siten tehdä ero niiden välille. Toisaalta taas ihminen saattaa itse määritellä kuulumisensa johonkin ryhmään sen perusteella, mitä tai millaista kieltä hän käyttää. (Tabouret-Keller 1998: 315–316.) On tapana puhua myös kollektiivisesta tai sosiaalisesta sekä yksilöllisestä identiteetistä. Tässä kirjoituksessa pohdin toisessa luvussa yksilön identiteetin kielellistä konstruointia erittelemällä erilaisten puhekielen piirteiden variaatiota ja niiden saamaa kulttuurista merkitystä. Kolmannessa ja neljännessä luvussa esittelen asiaa kollektiivisen identiteetin näkökulmasta ja analysoin 1990-luvulla alkanutta murrebuumia ja nuorten kirjoittamaa puhekieltä. Kollektiivisen ja yksilöllisen identiteetin ero ei tässä kuitenkaan ole kovin olennainen: toisessakin luvussa on nimittäin kysymys koko ajan ihmisen identiteetin kollektiivisesta osasta eli johonkin laajempaan ryhmään lukeutumisesta ja sen osoittamisesta

ta, kollektiivisesta minuudesta. (Tästä ks. Kivikuru 2000: 13–24; Kaunismaa 1997: 48–50.)

Keskeinen käsite artikkelissani on kulttuurinen merkitys. Sillä tarkoitan yksittäisten kielenpiirteiden tai murteiden saamaa sosiaalista leimaa, joka on suomenpuhujille tuttu erilaisista kielenkäyttötilanteista ja suomalaisuutta käsittelevistä diskursseista. Nyky-suomalaisen puhekielen variaation katson olevan tuon merkityksen kanssa vuorovaikutuksessa siten, että tietyt kulttuuriset merkitykset ovat edesauttaneet tiettyjen piirteiden leimautumista ja että toisaalta kyseisten piirteiden nykyvariaatio omalta osaltaan paitsi heijastaa tuota leimautumista myös vahvistaa sitä.

VARIAATIO, LEIMAUTUMINEN JA IDENTITEETTI

Paunonen on todennut, että nykypuhesuomen variaatio on niin suurta, että kenttä on hajoamassa tutkijan käsiin. Nykyistä puhuttua suomea kun on yhtä hyvin Helsinkiin muutaneiden kiuruvetisten jutustelu kuin kahden ruotsinsuomalaisenkin keskustelu. (Paunonen 1982b: 139.) Onkin selvää, että sosiaalisia puhekielen varieteetteja ei pystytä koskaan rajaamaan niin hyvin kuin vanhojen aluemurteiden rajoja on voitu määrittellä (Mielikäinen 1982: 278).

Koska erilaisia osakieliä eli varieteetteja on nykyään vaikea rajata ja monet idiolekit ovat kokoelma erilähtöisiä piirteitä, olenkin ehdottanut, että varieteettien lisäksi voitaisiin puhua enemmän kielenpiirteistä itsestään. Samaanakin varieteettiin alun perin kuuluneet piirteet saattavat nykyään olla hyvin eri tavalla varioivia ja sosiaalisesti leimautuneita ja kantaa erilaisia kulttuurisia merkityksiä. Olen kerännyt 1980- ja 1990-luvuilla valmistuneista oppinnäytteistä ja muista tutkimuksista tietoja keskeisimpien puhekielisyyskäsien variaatiosta ja muodostanut tämän pohjalta viisiportaisen puhekielen piirteiden jaottelun (ks. myös Mielikäinen 1982: 280–287). Tämän jaottelun olen esittänyt laajemmin yhdessä Seija Makkosen kanssa toimittamassani raportissa Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio (1997: 1–23).

Olen hahmotellut siis eri tavalla varioivien piirteiden ryhmiä varieteettien sijaan. Olen ottanut huomioon piirteiden maantieteellisen levinneisyyden ja sosiaalisen variaation. Esittelen seuraavassa ryhmittelyni ja käytän esimerkkeinä sellaisia piirteitä, joista tutkimustietoa on ollut eniten saatavissa. Vaikka ryhmät näyttävät lopulta muototutuvan melko selvärajaisiksi, on tietysti muistettava, että todellisuudessa ne limittyvät ja että tilanne muuttuu koko ajan. Sellainen puhekielisyys, joka nykyään on yleistynyt ja osoittaa jyrkkää sosiaalista variaatiota, saattaa tulevaisuudessa olla joka puolella yleinen ja sosiaaliselta variaatioiltaan neutraali. Esimerkkeinä käytettyjen piirteiden lisäksi on tietysti olemassa lukuisia puhekielisyyskäsitteitä tai murteellisuuksia, joiden nykyvariaatiosta ei joko ole tarpeeksi tutkimusta tai joita en muuten ole voinut mahduttaa kuvaukseen mukaan.

1. Yleisiksi ja neutraaleiksi puhekielisyyskäsitteiksi kutsun sellaisia nykypuhekielen piirteitä, joilla ei tutkimuksissa ole havaittu olevan suurta ikä- eikä sukupuoliryhmittäistä variaatiota. Ne ovat tällä hetkellä tunnettuja kaikkialla puhutussa suomessa sekä alueellisesti että sosiaalisesti. Näitä piirteitä ovat niin sanotun passiivimuodon käyttö monikon ensimmäisen persoonan funktiossa (*me leivotaan*), yksikkömuoto monikon 3. persoonassa (*ne*

▷

leipoo), *i:n* loppuheitto (*kaks, hyppäs*), *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kato (*pu-nanen, sellanen*) ja jotkin persoonapronominit (*se* ja *ne* 3. persoonan pronomineina ja varauksellisemmin *mä* ja *sä*). Taustaltaan ryhmän piirteet ovat hyvin erilaisia. Esimerkiksi *me leivotaan* -tyyppi on alun perin savolaismurteiden piirre, joka on viimeisten sadan vuoden aikana levinnyt yli koko kielialueen (Mielikäinen 1991: kartta 17). Yksikkömuoto monikon 3. persoonan funktiossa taas on ollut laajasti käytössä suomen murteissa niissä tapauksissa, joissa lauseen subjekti ei ole ollut näkyvissä. (Esim. Mantila 1987: 190–195 ja siinä mainittu kirjallisuus.) Mainittuja piirteitä on kommentoitu fennistisessä sosiolingvistiksessä tutkimuksessa jo pitkään (esim. Paunonen 1982b: 148) ja niitä on nimetty yleispuhekielen piirteiksi.

2. Toisen kerroksen tai ryhmän muodostavat maantieteellisesti laaja-alaiset puhekielen piirteet. Näillä tarkoitan sellaisia laajasti murteissamme tunnettuja ilmiöitä, joiden perusteella ei voi tarkasti tunnistaa puhujan kotiseutua ja jotka ovat kaikille suomalaisille varmasti tuttuja, vaikka he eivät itse näitä piirteitä käyttäisikään. Näiden piirteiden nykyvariaatiolle on ominaista, että ne ovat maaseudulla erittäin eläviä ja yleisiä edelleenkin, mutta kaupungeissa ne osoittavat selvää sosiaalista variaatiota. Odotuksenmukaisesti kaupungeissa naiset ja nuoret karttavat näitä piirteitä. Tyypiesimerkkinä tämän ryhmän piirteistä käytän švaavokaalia ja yleisgeminaatiota, joiden variaatiosta on saatu juuri edellä kuvatun kaltaisia tutkimustuloksia.

Hekkala ja Kananen ovat tutkineet pro gradu -töissään sekä yleisgeminaation että švaavokaalin variaatiota. Hekkalan tutkimuspaikkakunta on Yli-Ii, joka on pieni maalaiskunta 50 kilometriä Oulusta koilliseen, ja Kananen puolestaan on tutkinut lukiolaisia, ammattikoululaisia ja nuoria työttömiä, jotka asuvat Oulun kaupungissa. Kananen informantit ovat kaikki 17-vuotiaita. Molemmat tutkimuspaikkakunnat sijaitsevat syvällä yleisgeminaation ja švaavokaalin esiintymisen maantieteellisellä alueella. Yli-Iissä kummankin piirteiden variaatio on varsin stabiilia, ja yleisgeminaation osalta koulupojat ovat informanttien murteisoin ryhmä (98,1 %). Kaupungissa kumpikin piirre on elävää puhekieltä, mutta erot paitsi lukiolaisten, ammattikoululaisten ja työttömien myös sukupuolten välillä kertovat piirteiden jonkinasteisesta leimautumisesta. Oulussa švaavokaalia käyttävät eniten ammattikoulun pojat (85,4 %) ja vähiten lukiolaistytöt (34,6 %). Yleisgeminaatiota suosivat eniten työttömien ryhmän pojat (95,0 %), ja odotuksenmukaisesti yleiskielisimpiä ovat jälleen lukiolaistytöt (54,6 %). (Hekkala 1996: 33, 48; Kananen 1994: 13, 23.) Maantieteellisen esiintymisensä reuna-alueilla nämä piirteet tosin ovat saattaneet leimautua ja alkaneet kadota myös maaseudulla (esim. švaan osalta ks. Havukkamäki 1997: 26–28). Näiden piirteiden laajasta käytöstä myös sosiaalisesti kertoo esimerkiksi se seikka, että vuosituhannen vaihteessa monet suosivat tv- ja radiojuontajat, kuten esimerkiksi Olga K., Kari Kontio ja Pertti Salovaara, käyttivät näitä piirteitä juonnoissaan, vaikkeivät muiden piirteiden osalta systemaattisesti puhuneetkaan murretta.

3. Kolmannen kerroksen tai ryhmän muodostavat yleistyvät puhekielen piirteet, joilla tarkoitan tällä hetkellä nopeassa ekspansiovaiheessa olevia piirteitä, jotka valtaavat alaa sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti. Näistä tyypillisin esimerkki on jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutumisen (*järvee, puuroo*). Tätä piirrettä on nimetty myös yleispuhekielen piirteeksi, koska sen sekä sosiaalinen että maantieteellinen

käyttöala on jo varsin laaja. Monoftongityypin leviäminen on kuitenkin edelleen kesken, ja piirre osoittaa jyrkkää sosiaalista variaatiota. Yleistyvän ja ilmeistä prestiisiä kantavan piirteen tavoin se yleistyy nopeammin naisten kielessä. Ikäryhmittäinen variaatio on myös jyrkkää. Monissa tutkimuksissa piirteen osuus vanhimmillä ja nuorimmilla informanteilla eroaa useita kymmeniä prosenttiyksiköitä (Koivisto 1997: 94–117). Monoftongityypin sosiaalisesta leimautuneisuudesta kertoo sekin, että piirteen leviäminen on maaseudulla toisenlaista kuin kaupungeissa, joissa se on yleinen joka puolella Suomea.

Muita yleistyviä puhekielen piirteitä ovat esimerkiksi *A:n* loppuheitto (*täst paikast*), kato *t:n* heikon asteen vastineena (*kahen, mahoton, oottaa*) ja *tt:n* käyttö *ts*-yhtymän vastineena (*kattoo, mettä*). Näistä mikään ei leviä niin nopeasti ja yksiselitteisesti kuin edellä puheena olleet monoftongityypit. Kuitenkin niiden kaikkien variaatiossa on sama suunta: piirteet yleistyvät sekä sosiaalisesti että maantieteellisesti uusille alueille, ja muutoksen johdossa ovat nuoret kaupunkilaiset naiset. *A:n* loppuheitto on mukana jo Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimushankkeen yhteisesti tutkittavissa piirteissä (Esi-tutkimusraportti 1976: 15). Sen yleistymisen ei ole kuitenkaan ollut niin rajua kuin ehkä 1970-luvulla uumoiltiin. Piirre on toki hyvin yleinen Etelä-Suomessa, jonka murteisiin se alun alkaenkin kuuluu, mutta Pohjois-Suomessa se on edelleen harvinaiseshko ja sosiaalisesti leimaava (esim. Haapasalo 1996: 64–73).

t:n heikon asteen alun perin itäinen ja pohjoinen katoedustus on selvästi yleistymässä sellaisillekin alueille, joilla vanhastaan on ollut käytössä *t : r* -astevaihtelu (tai varhemmin *t : l*). Lounaisten, lounaisten välimurteiden, hämäläis- ja eteläpohjalaismurteiden alueella saattaa yleisin puhekielinen variantti yleiskielen *d:n* jälkeen paikoin olla jo kato, ja sitten vasta seuraavat vanhat paikalliset murrevariantit. Yleistymisen on ollut nopeaa erityisesti *h:n* jälkeisissä tapauksissa (esimerkiksi *mahoton, tehä, lähen*), ja *hd*:lliset numeraalit ovat paikoin jo kokonaan kadollisia (esimerkiksi *kahen, yheksän*). (Ks. esim. Ala-Laurila 1990: 72; Ahlfors 1995: 24, 32, 45; Haikonen 1999: 13, 22.) *ts*-yhtymän alun perin läntiset *tt*:lliset variantit näyttävät nykyään yleistyvän *ht*-alueille. Tästä on esimerkiksi Lerssi (1986: 87) saanut Kajaanin puhekielestä tuloksekseen erittäin tyypillisen sosiolingvistisen yleistymiskaavan, jonka mukaisesti *tt:n* osuus on nuoremmissa informanttiryhmissä suurempi kuin vanhemmissa ja kaikissa ryhmissä uutta piirrettä on enemmän naisilla. Lisäksi lukuisista tutkimuksista voi löytää vahvistuksen *tt*-variantin yleistymiselle muuallakin *ht*-alueella (ks. esim. Arpiainen 1989: 45; Havukkamäki 1997: 55).

Kaikki tässä mainitsemani yleistyvät puhekielen piirteet ovat tunnettuja myös pääkaupunkiseudun puhekielessä (ks. Paunonen 1995). Tämän vuoksi niitä on pidetty joskus myös yleispuhekielen piirteinä. Kuitenkin koko kielialueen näkökulmasta tarkasteltuna ne ovat sosiaalisesti leimaavia, ja ensimmäisen ryhmän piirteiden kanssa ne muodostavat sellaisen yhdistelmän, joka on hyvin merkityksellinen tässä tarkemmin puheeksi tulevasta identiteettinäkökulmasta. Piirteiden yleistymisen syyksi on myös esitetty niiden pääkaupunkilaisuutta, ja varsinkin aiemmin esitettiin usein, että nämä piirteet ovat saaneet prestiisivarauksensa juuri pääkaupunkiseudulta ja sen vuoksi alkaneet yleistyä myös muualla Suomessa. Mielikäinen (1991: 36–37) on kuitenkin osoittanut, että nämä piirteet ovat voineet olla ekspansiivisia jo aiemminkin. Esimerkiksi jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutuminen oirehtii eri puolilla murteitamme jo Muoto-opin arkiston kokoelmienkin mukaan. Näin tiettyjen piirteiden yleistymisen sekä Helsingin puhekielessä että muualla onkin lopulta samalähtöisen innovaation kaksi eri ilmiötä.

▷

4. Neljäs erityyppisesti varioivien puhekielen piirteiden ryhmä on leimalliset maakuntapiirteet. Nämä ovat sellaisia murrepiirteitä, jotka ovat leimautuneet selvästi jonkin alueen tai maakunnan tunnusmerkeiksi. Tyypillisiä esimerkkejä näistä ovat itämurteiden pitkän AA:n diftongiutuminen ja jälkitaivujen vokaalienvälinen *h* pohjalaismurteissa. Ryhmän piirteet ovat jonkin tietyn maakunnan tai laajemman alueen murteen sellaisia piirteitä, jotka suomalaiset yleensä osaavat yhdistää niiden esiintymisalueeseen. Puhutaanhan savolaisen viäntämisestä ja matkitaan lappilaisten hoon päälle puhumista.

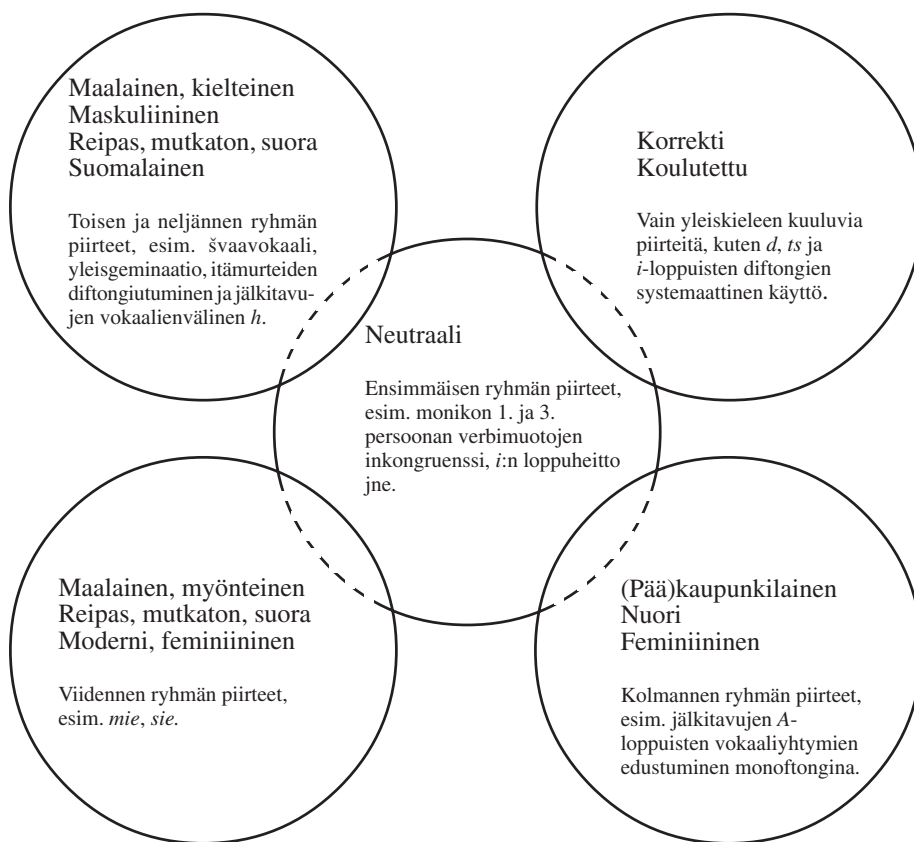
Leimalliset maakuntapiirteet eroavat kakkosryhmän piirteistä siinä, että ne ovat sosiaalisesti paljon leimautuneempia, ja siksi niiden variaatiokin on erilainen. Kaupunkien murteesta ne alkavat olla jo kadonneita. Niitä saattaa esiintyä vain vanhoilla ja silloinkin yleensä miehillä. Maaseudulla nämä piirteet ovat vielä käytössä, mutta sielläkin ne osoittavat jo sosiaalista variaatiota, ja tyypillisen leimautuneen piirteen tavoin ne edustuvat enemmän miesten kuin naisten kielessä. Maaseudulla nämä stigmapiirteet ovat kuitenkin usein kaikkein tavallisimpia vanhojen naisten kielessä. (Pitkän AA:n variaatiosta ks. esim. Mähönen 1984: 44–52; Lerssi 1986: 26–38; Kyllönen 1993: 101–106 ja *h:n* osalta Mantila 1992: 83–91 ja siinä mainittu kirjallisuus.) Tämä selittyy mielestäni sillä, että varhemin agraariyhteisöissä murteen säilyttäjiä olivat paremminkin naiset, koska heillä oli miehiä vähemmän kodin ulkopuolisia kontakteja. Nykyään taas tällaista eroa ei sukupuolten välillä ole, ja kun kyseiset piirteet ovat sittemmin alkaneet leimautua kielteisesti, on sosiolingvistiksi odotuksenmukaista, että naiset ovat alkaneet karttaa niitä. Niiden kulttuurin merkitys sopii nykyään maskuliinisen identiteetin korostamiseen.

5. Viidenneksi olen vielä erottanut ryhmän, johon kuuluvat sellaiset elävät ja jopa yleistyvät puhekielen piirteet, joiden esiintymisalue on suppeampi kuin ykkös- ja kolmosryhmän piirteiden. Puhutussa suomessa on nimittäin edelleen olemassa sellaisia paikallisia murrepiirteitä, jotka eivät osoita mitään väistymistä ja jotka saattavat olla jopa yleistyviä. Tällaisia paikallisia ja yleistyviä murrepiirteitä ovat esimerkiksi Tornion murteen *h:n* meta-teesi (esimerkiksi *saunhaan* > *sauhnaan*) (Mantila 1992; Vaattovaara 2002) ja Oulun seudun murteen erikoiset imperfektimuodot, esimerkiksi *tekkiin*, *tulliin* (Hamari 1997: 171–186). Oikein hyvä esimerkki tämän ryhmän piirteistä on persoonapronominityyppi *mie*, *sie* (esim. Pajarinen 1995: 41), joka alun perin kuuluu kaakkoismurteisiin ja joihinkin niihin rajautuviin muihin murteisiin sekä peräpohjalaisiin murteisiin mutta joka nyt näyttää leviävän sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti (Hurta 1999: 82). Tämän ryhmän piirteet ovat yleistyviä, mutta ne poikkeavat selvästi kolmosryhmän puhekielisyysistä siinä, että ne ovat sekä alueellisesti että sosiaalisesti rajallisempia eivätkä kuulu pääkaupunkiseudun puhekieleen. Kolmosryhmän piirteet ovat tunnettuja nykyään jo joka puolella, ja niiden identiteettimerkitys on yleissuomalainen ja kaupunkilainen. Viitosryhmän piirteet taas liittyvät paikallisuuteen ja maalaisuuteen mutta eroavat nelosryhmän piirteistä siinä, että niillä on sosiaalisesti myönteinen arvovaraus.

Laajan sosiolingvistisen nykysuomen variaatiota ja muutosta käsittelevän tutkimuksen tulosten perusteella voi hahmottaa, miten monet keskeiset puhutun suomen piirteet liittyvät kiistatta enemmän miesten kuin naisten kieleen, osa taas kuuluu selvemmin maaseudun kuin kaupunkien puheenparteen ja osa on nykyään varsin neutraaleja ja yleisiä. Mielestäni on mahdollista ajatella, että suomenpuhujat hahmottavat tämän sosiolingvistisen ilmaston ja sopeuttavat oman kielellisen käyttäytymisensä siihen. Tämä sopeutta-

minen on varmasti paljolti intuitiivista, mutta on olemassa myös todisteita siitä, että jotkut ovat sosiolingvistisesti varsin tiedostavia ja rakentavat omaa identiteettiään valitsemalla idiolektiinsä erilähtöisiä, eri tavalla leimautuneita ja erilaisen kulttuurisen merkityksen saaneita piirteitä aina sen mukaan, mikä on sopivaa heidän persoonallisuutensa tai käsillä olevan tilanteen mukaan.

Seuraavaan asetelmaan olen koonnut tässä käsittelemiäni puhekielen piirteitä sen mukaisesti, miten ajattelen niiden rakentavan erilaisia sosiaalisia identiteettejä. Korostan sitä, että asetelmani on osaksi hypoteettinen, enkä voi todistaa sitä millään kvantiteeteilla samaan tapaan kuin edellä esittämäni puhekielen piirteiden luokittelua.

Asetelma. Joidenkin nykypuheisuuden keskeisten piirteiden järjestyminen erilaisten identiteettien mukaan.

Puheisuuden piirteillä on kaikilla oma sosiaalinen varauksensa ja leimansa, joka määrittää käyttäjänsä. Asetelman voi siis ajatella olevan jonkinlainen nykysuomen murrekartta, joka jäsentyy erilaisten sosiaalisten identiteettien mukaan. Keskellä kuviossa on neutraali yleissuomalaisuus, joka leikkaa kaikkia muita hahmottelemiäni mahdollisia identiteettejä. Leikkauspinnat kuvaavat sitä, että useissa idiolekteissa esiintyy nykyään neut-

raalien yleissuomalaisuuksien lisäksi joko aluemurteiden piirteitä tai yleiskielisyyksiä. Olen pyrkinyt ryhmittelemään identiteetit asetelmaan siten, että niiden keskinäiset etäisyydet kuvaavat myös niitä ilmentävien kielenpiirteiden todennäköisyyttä tai epätodennäköisyyttä esiintyä samassa idiolektissa. Mahdollisimman kaukana toisistaan ovat urbaani, nuorekas ja feminiininen ja toisaalta maalainen, maskuliininen ja suora. (Tämän luokittelun olen esittänyt aiemmin suppeampana englanninkielisenä versiona, ks. Mantila 2003.)

Korostan vielä sitä, että asetelmaa ei tule tulkita liian mekaanisesti. Identiteetit ovat jatkuvassa muutoksessa, ja niitä rakennetaan diskursseissa koko ajan. Samoin kielenpiirteisiin liittyvät sosiaaliset varaukset muuttuvat kulttuurin ja yhteiskunnan muuttuessa. Ei myös ole olemassa esimerkiksi mitään sellaista selvärajaista murteenpuhujien ryhmää, joka haluaa korostaa rentoa maalaishenkeä ja antaa itsestään mutkattoman suomalaisen kuvaa ja johon kuuluisi vain miehiä. Samoin esimerkiksi nainen voi hyvin käyttäytyä kielellisesti siten, että käyttää kielteisesti leimautuneita maaseutumurteiden piirteitä korostaakseen identiteettinsä sellaisia piirteitä, jotka olen sijoittanut asetelmani vasempaan yläkulmaan. Kysymys on siis koko ajan diskurssiivisista identiteeteistä, joihin ihmiset sitoutuvat tai joista he haluavat sanoutua irti. Kysymys on myös todennäköisyyksistä, joille olen saanut pohjaa kymmenistä suomalaisen puhekielen variaatiota ja muutosta käsittelevistä tutkimuksista. Kaikesta väljästä tulkinnasta ja häilyvyydestä huolimatta uskon kuitenkin vakaasti, että puhekielen piirteiden leimautumisen taustalla vaikuttavat kutakuinkin asetelmassa hahmottamani seikat. (Leimautumisesta ks. Mielikäinen ja Palander 2002: 99–101.) Seuraavaksi esittelen näitä identiteettejä kutakin omassa luvussaan. Osoitan samalla päätelmäni tueksi lukuisia esimerkkejä siitä, miten esittelemiäni murrepiirteitä on käytetty spontaanien puhetilanteiden ulkopuolisissa tapauksissa, esimerkiksi mediassa, murresanakirjoissa ja kaunokirjallisuudessa.

KIELTEINEN MAALAISSUUS, MASKULIINISUUS JA SUOMALAISSUUS

Asetelmassa on vasemmassa laidassa kahdentyyppistä maalaisuutta. Ylempänä vasemmalla on maskuliininen, reipas ja suora maalaisuus, johon liittyvät stigmatisoituneet maakuntapiirteet tai väljemmin myös laajasti tunnetut murrepiirteet eli kakkosryhmän murteellisuudet. Kyseessä on sentyyppinen maalaisuus, johon saattaa liittyä myös karskiuden, työväenluokkaisuuden ja maskuliinisuuden konnotaatioita, ja siksi miehet omaksuvat sen helpommin. Sama havainto toistuu sosiolingvistisessä tutkimuksessa myös laajemmin (esim. Trudgill 1983: 171–172). Mainitsemieni piirteiden maskuliinisuus taas on suomalaisessa tutkimuksessa erittäin hyvin dokumentoitu. Niiden prosentuaaliset osuudet sukupuolten välillä voivat olla usean kymmenen prosenttiyksikön suuruisia. (Esim. Nuolijärvi 1986a: 92–96; Mantila 1997: 20–21.)

Jotkin maakuntastereotypiat liittyvät myös maalaiseen maskuliinisuuteen. Pohjalaiset ja erityisesti eteläpohjalaiset murteet näyttävät leimautuneen näin. Nuolijärvi on todennut jo väitöskirjassaan (1986a: 221), että Helsinkiin muuttaneet eteläpohjalaiset miehet olivat säilyttäneet murteensa paremmin kuin naiset. Toisena tutkittavana ryhmänä hänellä oli pohjoissavolaiset muuttajat. Näistä sekä miehet että naiset olivat hylänneet kotiseutunsa piirteet useammassa tapauksessa kuin eteläpohjalaiset miehet. Omassa lisen-siaatintyössäni tutkin hämäläis- ja eteläpohjalaismurteiden rajalla sijaitsevan Parkanon

puhekieltä. Kävi ilmi, että erityisesti naiset karttoivat Etelä-Pohjanmaan murteen kanssa yhteneviä piirteitä. Esimerkiksi jälkitavujen vokaalienvälinen *h* oli säilynyt työikäisillä miehillä vielä 44,1 prosentissa kaikista tapauksista, mutta naisilla vastaava luku oli vain 1,8 prosenttia. *eA*-vokaaliyhtymän pohjalaiistyyppinen *iA*-edustus oli työikäisillä miehillä edustettuna 36,8-prosenttisesti mutta naisilla vain 11,7-prosenttisesti. (Mantila 1987: 101, 135–137.) Pohjalaisuus oli siis jotain, jonka merkeistä erityisesti naispuoliset informantit pyrkivät eroon.

Kuten edellä jo totesin, identiteetti tuotetaan erilaisissa diskursseissa. Suomalainen kulttuuri uusintaa koko ajan tiettyjä käsityksiä suomalaisuudesta, maskuliinisuudesta, feminiinisuudesta, kaupunkilaisuudesta, maalaisuudesta ja muista tässä esillä olevista identiteeteistä. Myös tiettyihin murteisiin tai yksittäisiin murrepiirteisiin tai puhekielen piirteisiin liittyvät vakiintuneet kulttuuriset merkitykset saavat koko ajan vahvistusta näissä diskursseissa. Tästä saatiin hyvä esimerkki vuonna 2001, kun Yleisradio käytti Salt Lake Cityn talviolympialaisten kommentaattorina virallisen selostajan ohella hiihtäjä Juha Mietoa. Mieto puhuu julkisuudessa aina väärentämätöntä Etelä-Pohjanmaan murretta, ja näin hän teki myös selostaessaan televisiossa talviolympialaisten hiihtoja. Miedon julkinen imago on ollut rehellisen, suoran ja konstailemattoman maalaismiehen kuva, ja hänen hiihtouransa 1970- ja 1980-luvuilla on tehnyt hänestä lähes kansallissankarin. On oikeastaan aika vaikea kuvitella naista vastaavanlaiseen rooliin tai edes miestä, joka puhuu jotain muuta murretta. Tällä tavoin suomalainen media kertoo uudelleen sitä suurta tarinaa rehdeistä pohjalaismiehistä, joka on olennainen osa suomalaisuuden diskurssia.

Asetelmassa olen liittänyt puheena olevaan identiteettiin myös suomalaisuuden. Näyttää siltä, että pohjalaisuuteen liittyy paljon sellaista, joka yleisemminkin liitetään suomalaisuuteen. Käytetäänhän Suomen synonyymina muutenkin Härmää ja puhutaan härmäläisyydestä. Myös mediassa pohjalaisuudella representoidaan usein sellaisia suomalaisina pidettyjä hyveitä kuin työteliäisyys ja täsmällisyys; erityisesti nämä korostuvat silloin, jos mukana on perinteikkyyys. Hyvä esimerkki on 1990-luvulla sekä televisiossa että lehdistössä toistunut kahvimainos, jossa kahvinvalmistuksen huolellisuuden ja perinteikkyyden analogiana käytetään muuraustaitoa. Mainoksessa isä ja poika istahtavat kahville juuri muuraamansa takan reunalle, ja isä toteaa jotensakin tähän tyyliin: »*Kyllä tohoritahan sanua, jotta me oomma tämän teheny.*» Vankka sukupolvelta toiselle periytyvä ammattitaito, suomalaisen työn ylistys, toimii parhaiten juuri Etelä-Pohjanmaan murteella. Merkitys olisi aivan toinen, jos mainoksessa olisi käytetty vaikka kaakkoismurretta!

Identiteetin rakentaminen on varmasti pitkälle tiedostamatonta, mutta on olemassa myös todisteita siitä, että jotkut tuottavat identiteettiään tietoisesti valitsemalla jonkin murteen käytön tai tiettyjä kielenpiirteitä. Tutkin 1990-luvun alussa peräpohjalaisten murteiden jälkitavujen *h*:n variaatiota. Kyseessä on peräpohjalaisten murteiden kaikkein tyypillisin tuntomerkki, joka nykyään on leimautunut kartettavaksi maalaisuudeksi ja siten sopii hyvin maskuliinisen maalaisuuden merkiksi. Aineistossani on mukana 1950-luvulla syntynyt mies, joka luonnehtii omaa murteenkäyttötään seuraavasti (Mantila 1992: 203–204):

Joskus oikeen vasiten koitan sitä, korostaa että se vain tulis se hoo sieltä, esile ja ne, ne omat sanat aina että mitä meillä on semmosia.

▷

MYÖNTEINEN JA MODERNI MAALAISUUS

Murteen käyttö ei aina ole suomalaisessa kulttuurissa maskuliininen leima. Viidenteen ryhmään kuuluvat yleistyvät paikallispiirteet näyttävät olevan niitä, joiden käytöllä representoidaan myönteistä maalaisuutta, joka on myös naisille sopivampaa. Näistä piirteistä ehkä selvin esimerkki on edelläkin jo mainittu persoonapronominityyppi *mie*, *sie*. Alun perin kaakkoismurteisiin ja joihinkin niihin rajoittuviin hämäläis- ja savolaismurteisiin sekä peräpohjalaisiin murteisiin kuulunut piirre on alkanut nykyään yleistyä uusiin käyttäjäryhmiin ja tilanteisiin. Pohjois-Karjalassa sijaitsevan Liperin puhekieltä tutkinut Pajarinen on todennut, että vanhimman kielenopasryhmän murteessa ovat mahdollisia yksikön ensimmäisen persoonan pronominin variantteja *minä*, *miä*, *mä* ja *mie*. Viimeksi mainittu on varianteista se, joka näyttää yleistyvän. Nuorimman informanttiryhmän kielessä *mie* oli edustettuna jo 97,9-prosenttisesti, kun vanhimmilla sen osuus oli vain 48,0 prosenttia, ja lähes yhtä suuri osuus eli 47,0 prosenttia oli yleiskielisellä *minä*-variantilla. Muutosta johtavat naiset, nimittäin jo vanhimman infomanttiryhmän kielessä *mien* prosentuaalinen osuus oli naisilla 72,0 mutta miehillä vain 19,8. (Pajarinen 1995: 41–42.) Vaikka siis tässä on kyseessä tiettyjen maakuntien murteeseen kuuluva suhteellisen ahdasalainen murteellisuus, sen sosiaalinen variaatio on täysin toisenlainen kuin kakkos- ja nelosryhmän murteellisuuksien, jotka ovat väistyviä ja miesten suosimia.

Persoonapronominityyppeihin *mie*, *sie* liittyvät myös maakuntastereotypiat. Kaakkoismurteisena piirteenä *mie* ja *sie* merkitsevät kaikkea karjalaisuuteen liitettävää, joka on suurin piirtein vastakohta edellä puheena olleelle pohjalaisuudelle. Suomalaisuusdiskursissa karjalaisuuteen kuuluu vilkkaus, iloisuus, puheliaisuus, avoimuus, toimeliaisuus ja kevyt ote elämään. Nämä periytyvät lähes sanatarkasti Topeliuksen Maamme kirjasta (1983 [1875]: 154–155). Myös tällä identiteetillä on tunnettuja julkisuuden edustajia. Entinen eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen nimittäin käyttää julkisesti usein omaa kaakkoista kotimurretaan, ja hänen julkinen imagoinsa vastaa täysin toimeliaan karjalaisen stereotyyppiä. Satunnaisesti hänen lausuntojaan on siteerattu myös mediassa kaakkoismurteisessa asussa (esim. Iltalehti 1.7.1997). *Mie*-persoonapronominia käyttävät satunnaisesti nykyään myös sellaiset henkilöt, joilla ei ole mitään siteitä kaakkoismurteiden tai peräpohjalaismurteidenkaan alueelle (ks. myös Hurttu 1999: 82). Pronominia *mie* käytetään usein juuri sellaisissa tilanteissa, joissa puhuja haluaa antaa itsestään iloisen ja toimeliaan kuvan.

Kemppainen on pro gradu -tutkimuksessaan analysoinut Yleisradion TV 1:n Bingo-lotto-nimistä ohjelmaa ja sen juontajan Piia Korisevan kieltä. Ohjelmassa Koriseva käyttää lähes kaikkia yksikön 1. persoonan pronomineja, jotka suomen kielessä yleensä ovat mahdollisia. Kuitenkin näillä kaikilla varianteilla näyttää olevan oma funktionsa sekä ohjelman rakenteessa että juontajan toiminnan jäsentäjänä. Kun Koriseva puhuttelee kotikatsomossa istuvia television katsojia ja edustaa näin työnantajaansa ja koko instituutionaalista televisiojuontoa, hän käyttää yleiskielistä varianttia *minä*. Kun Koriseva taas puhuu studiossa olevalle yleisölle, hän käyttää yleisiä ja neutraaleja puhekielisiä variantteja *mä* tai *mää*. Välistä hän kuitenkin käyttää myös varianttia *mie*. Tätä varianttia hän käyttää silloin, kun hän epäilee tehneensä jonkin virheen tai on epävarma jostakin. (Kemppainen 2002: 24–26, 34.) Esimerkiksi:

mie pyörin tääl nyt ihan sekasij jo (nauraa)
otakoham mie kaikki maholliset irti täältä
mie voen ottaas sen ite

Piia Korisevan juonnoissa siis epävarman toiminnan subjekti on muodoltaan *mie*. Miksi näin on, ja miten tämän on selitettävissä juontajan roolin, institutionaalisen televisiopuheen ja kielenpiirteiden sosiaalisen leimautumisen näkökulmasta? Oma selitykseni on, että käyttämällä *mie*-varianttia Koriseva ottaa itselleen iloisen, touhukkaan ja mutkattoman maalaistytön identiteetin, jolle televisioesiintymisessä sattuvat pikku kömmähdykset annetaan anteeksi. (Ks. myös Lappalainen 2004: 52.)

Saattaa olla, että niiden maakuntien murteet, jotka topeliaanisessa diskurssissa ovat vähemmän kielteisesti leimautuneita, kelpaavat nykyään paremmin uudentyyppisen myönteisen maalaisuuden merkeiksi. Kaakkoismurteiden lisäksi lounaismurteet saattavat toimia samoin. Tähän viittaisi Heli Laaksosen lounaismurteisen runouden vahva suosio tällä hetkellä. Lounaismurteiden stereotyyppinen kansankielinen luonnehdinta on, että murre on »lyhyttä», mikä viitanee murteiston tunnusmerkkisimpiin piirteisiin eli loppu- ja sisäheittoon. Koska loppuheitto on laajemminkin yleistynyt puhekielen piirre, se on sosiaaliselta varaukseltaan myönteinen, vaikka se ei olekaan aivan yhtä selkeä tapaus kolmanteen ryhmään kuuluvista piirteistä kuin mainitsemani esimerkit. Vastaavasti negatiivista maalaisuutta indikoivat neljännen ja ehkä lievemmin toisen ryhmän piirteet ovat pohjalais- ja savolaismurteiden piirteitä. Tosin tässä on muistettava, että esimerkiksi *t:n* heikon asteen vastineena yleistynyt kato on itäinen ja pohjoinen murrepiirre.

Tähän saakka olen kirjoittanut laajoista, koko suomalaista puheyhteisöä koskevista kielellisistä leimautumisista ja niiden identiteettiä luovista kulttuurisista merkityksistä. Näiden lisäksi tunnetaan kuitenkin esimerkkejä myös paikallisista ja yhä yleistyvistä murrepiirteistä, joiden leviämisen tai hyvän säilymisen syyksi voidaan olettaa identiteettiin liittyviä tekijöitä. Vaatovaara on tutkinut Tornionjokilaaksossa sijaitsevan Pellon puhekieltä ja todennut, että jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* metateettinen edustus (esimerkiksi *sauhnaan, kolhmeen, kävelehmään*) on yleisempi niillä informanteilla, jotka suhtautuvat kotiseutuunsa myönteisesti ja aikovat jäädä sinne tulevaisuudessakin. Sisäheittoinen *saunhaan*-tyyppi on väistynyt, ja jotkut informantit kommentoivat sitä »kemiläiseksi». (2002: 514–519; 2003: 137–138.) Metateettinen tyyppi on vanhastaankin ollut yleistynyt, ja olen edellä maininnut sen kuuluvan viidennen ryhmän puhekielisyyspiiriin. Yleensäkin Tornionjokilaakson maakunnallinen identiteetti on hyvin vahva, ja murretta on alueella käytetty mainoksissa ja lehdissäkin jo 1980- ja 1990-luvun taitteessa ennen varsinaista murrebuumia (Mantila 1992: 203–204). Sittenkin alueen kielelliseen identiteettiin ja itsetuntoon on saattanut vaikuttaa myönteisesti rajantakaisten meänkielen nousu ja lopulta tunnustaminen vähemmistökieleksi. Jotkut Suomen-puoleisenkin Tornionjokilaakson asukkaat ovat halunneet lukeutua meänkielen puhujiksi.

NUORI, FEMINIINEN JA KAUPUNKILAINEN

Ehkä kaikkein selvin ympyrä asetelmassa on nuoreen, feminiiniseen ja (pää)kaupunkilaiseen identiteettiin liittyvä. Tietyt kielenpiirteet ovat nykyään niin selvästi

▷

leimauneet erityisesti nuorten, naisten ja kaupunkilaisten käyttämiksi. Nämä ovat kolmannen ryhmän joka puolelle puhuttuun suomeen yleistyviä piirteitä, jotka ovat kaikki tunnettuja myös pääkaupunkiseudun kielessä. Laajasta nykysuomalaisen puhekielen muuttumista ja variaatiota käsittelevästä tutkimuksesta voi tuskin lainkaan osoittaa mitään, mikä sotisi tätä vastaan. Ajattelen, että näiden piirteiden identiteettiä luova merkitys on hyvin selkeä. Esimerkkinä voisi mainita tässä Kanasen tutkimuksen oululaisen nuorison kielestä. Informanttiryhmiä oli kolme: lukiolaiset, ammattikoululaiset ja työttömät. Kaikki olivat 17-vuotiaita. Eniten kolmosryhmään luokittelemiani piirteitä esiintyi lukiolaistytöillä. Ammattikoululaiset ja työttömät puolestaan käyttivät enemmän paikallisen murteen piirteitä. Myös sukupuolten väliset erot olivat heidän keskuudessaan pienemmät kuin lukiolaisilla. (Kananen 1994: 80.)

Myös suomalaisesta mediasta voidaan myös poimia esimerkkejä kolmosryhmän piirteiden sosiaalisesta leimauneisuudesta. 1990-luvun lopussa TV 2 esitti kotimaista sketsisarjaa nimeltä Kummeli. Sarja oli varsin suosittu, ja sitä on esitetty myöhemmin uusintoina useaan otteeseen. Sarjan sketseissä miespuoliset näyttelijät käyttivät vahvaa Tampereen seudun hämäläismurretta. Yhdessä sketsityypissä miehet pukeutuivat meneviksi citytytöiksi Tuijaksi ja Saduksi. Tämä vaikutti heti myös heidän kieleensä: tyypillisimmät perihämäläisyydet jäivät pois ja tilalle tuli A:n loppuheitto ja muut yleistyvät puhekielisyydet. Menevän nuoren kaupunkilaisnaisen stereotyyppi ja karikatyyri ei olisi toiminut ilman näitä kielellisiä valintoja. Tämä esimerkki kertonee myös siitä, että näiden piirteiden sosiaalinen varaus on ainakin osittain tiedostettu.

KORREKTI, KOULUTETTU JA NEUTRAALI

Suomessa kuulee virallisten ja julkisten puhetilanteiden ulkopuolella harvoin sellaista puhekieltä, joka täysin vastaisi äänne- ja muoto-opiltaan normitettua yleiskieltä. Joillekuille se saattaa kuitenkin olla omin tapa käyttää kieltä, ja tämä varmasti liittyy koulutetuuteen, korrektiuteen ja (pää)kaupunkilaisuuteen. Tästä on myös todisteita tutkimuksessa. Helsingissä kirjakielinen puhetapa on (tai on ainakin vielä 1970-luvulla ollut) ominaista vanhoille akateemisille puhujille. Heidän kielelleen ovat tyypillisiä sellaiset vain kirjoitettuun suomeen kuuluvat piirteet kuin *ts*-yhtymä ja *d t:n* heikon asteen vastineena. Pääkaupungissa tämäntyyppisen puhekielen taustalla on, että monet alkuaan ruotsinkieliset perheet vaihtoivat kielensä ruotsista suomeen. Näin heidän puhumansa kieli oli sanakirjoista ja kieliopeista opittua norminmukaista yleiskieltä. Toisaalta 1800-luvun loppupuolella myös suomenkielisten julkisen puheen normiksi asetettiin kirjakieli. August Ahlqvist oli sitä mieltä, että sivistyneistön tulisi puhua niin liki kirjakieltä kuin mahdollista. (Paunonen 1995: 17–20.)

Nykyään täysin normitetun ja kirjoitetun kielen kaltainen arkipäivän puhetapa on paitsi harvinainen myös sosiaalisesti hyvin leimaava. 1980-luvulle saakka norminmukaista yleiskieltä vaadittiin käytettäväksi julkisissa puhetilanteissa, mutta nykyään virallisten ja epävirallisten puhetilanteiden väliset kielenkäytön erot ovat kaventuneet, ja varsin muodollisissakin puhetilanteissa saattaa nykyään kuulla vapaata puhekieltä ja murretta. Käänne julkisen puheen vapautumiseen tapahtui nähdäkseni erityisesti sen jälkeen, kun valtioneuvosto antoi 1985 toimiluvan kaupallisille paikallisradioille. Toiminnan ehdoksi asetettiin,

että ohjelmistossa tuli käsitellä alueen asioita ja kulttuuria. Tämän mukana myös alueen puhekieli ja murre pääsivät radioaalloille, ja suomalaiset alkoivat saada mallia puhekielen käytöstä myös julkisissa tilanteissa. (Mantila 1997: 10.) Tämänkaltaisen kehityksen seurauksena täysin norminmukaisen kielen käyttö puheessa on nykyään leimautunut yhä jyrkemmin ja siihen liittyy tietty kulttuurinen merkitys, jonka yhä harvemmat tuntevat omakseen. Onhan suomalainen kulttuuri muutenkin kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana muuttunut paljon vapaammaksi ja auktoriteetteja uhmaavammaksi.

Asetelman keskellä on neutraali yleissuomalaisuus, joka varmasti on yhä useamman suomalaisen valitsema identiteetti. Sitä ilmentävät piirteet ovat kaikki niin yleisiä ja neutraaleja, että niitä käyttämällä ei voi osoittaa mitään kulttuurisia merkityksiä. Niitä voi kuulla yhtä hyvin Kainuussa, Etelä-Pohjanmaalla kuin Helsingissä, eikä niitä käyttämällä leimaudu maalaisjuntiksi tai saa snobin leimaa. Nuolijärvi on analysoinut Esko Ahon kielellistä käyttäytymistä televisiokeskustelussa. Hänen kielessään esiintyvät juuri tässä puheena olevat yleiset puhekielisyydet. Nuolijärvi toteaaakin, että puhekielisyyden on vähäistä ja että se puheen virtaa kuunnellessa tuskin herättää huomiota. Tämä on varmasti kokeneen poliitikon valinta: Tällainen kielimuoto kelpaa yleiskielistä puhetapaa odottaville, mutta myöskään liian korrektia kieltä vierovia se ei ärsytä. Tällaista varieteettia pitää luontevana myös se suuri suomalaisten joukko, joka on muuttanut maalta kaupunkiin ja joutunut itsekin omaksumaan ehkä samantyyppisen kompromissikielen. (Nuolijärvi 1997: 121–126.)

LIMITTYVÄT JA TILANTEITTAIN JOUSTAVAT IDIOLEKTIT

Käytännössä monet suomenpuhujien idiolektit sisältävät piirteitä, joilla on erilaisia kulttuurisia merkityksiä ja joilla voi ilmaista erilaisia identiteettejä. Idiolekteissa siis limittyvät erilaisen sosiaalisen varauksen saaneet piirteet, ja samalla ne joustavat tilanteen mukaan. Monilla on kokemuksia siitä, miten ihmiset vaihtavat puhekieltään esimerkiksi matkustaessaan kotiseudulle ja käyttävät siellä lapsuutensa ja nuoruutensa murretta, jota he eivät sen sosiaalisen leiman vuoksi voi nykyisellä asuinpaikkakunnallaan käyttää. Tämä oli yhtenä tutkimuskohteena jo edellä useaan otteeseen siteeratussa Nuolijärven väitöskirjassakin (1986a).

Tilannevaihtelua ei ole havaittu kovinkaan jyrkäksi, jos sitä on tarkasteltu äänne- ja muotopiirteiden avulla. Lappalainen (2001a: 91) on todennut helsinkiläisiä nuoria aikuisia koskevassa tutkimuksessaan, että eri puolilla asuvien ja erilaisiin ryhmiin kuuluvien nuorten kieli voi olla hyvin samanlaista, mutta vaikkapa tietokonenörtit, lestadiolaisnuoret ja luontoaktivistit voivat halutessaan erottautua sanastollisesti. Lappalainen väittääkin, että sanaston merkitys erilaisia ryhmiä erottavana tekijänä kasvaa tulevaisuudessa. Tilannevariaation näkökulmasta sanaston merkitys on sikäli olennainen, että erityisalan slang kuuluu vain tiettyihin konteksteihin. Erilaisiin verkostoihin kuuluvalla nuorella on käytössään laaja repertoari, jota hän voi joustavasti käyttää tilanteen ja keskustelukumppanien mukaan. Nykysuomalaisen puhekielen variaation tutkimuksessa onkin tulevaisuudessa varmasti entistä tärkeämpää tarkastella eri alakulttuurien slangeja.

Äänneopillistenkin seikkojen tilannevariaatiosta on kuitenkin jonkin verran tutkimusta olemassa. Esimerkiksi Nykysuomalaisen puhekielen murroksen Turun-osatutkimukses-

sa on tutkittu persoonapronominien ja yleiskielen *d:n* ja *ts*-yhtymän vastineiden esiintymistä eri puhetilanteissa eri sosiaaliryhmiin kuuluvien informanttien puheessa. Esimerkiksi *d:n* osalta todetaan, että muodollisissa puhetilanteissa vanha turunmurteinen *r* esiintyy harvoin ja että puhujan sosiaaliryhmällä, koulutuksella, iällä ja sukupuolella ei ole suurta vaikutusta. Sen sijaan vapaissa puhetilanteissa *r* korreloi selkeästi sosiaalisten taustamuutujien kanssa. (Suojanen, Salomaa ja Vuorinen 1981: 110–115, 125–126.) Tuloksia on tässä niin kuin käyttäjäkohtaisenkin variaation tarkastelussa tulkittu siten, että tietty taustamuuttaja aiheuttaa tiettyjä kielellisiä valintoja. (Lappalainen 2001b: 157.)

Jos tilannevariaatiota tarkastellaan samoin kuin edellä olen analysoinut käyttäjäkohtaista variaatiota, voidaan kuitenkin ajatella, että tietyssä puhetilanteessa ilmenevä variaatio on puhujan kielellistä reagoitua ja valintaa aina sen mukaan, mikä tilanteessa on tarkoituksenmukaista kielenkäyttöä. Puhetilanteet eivät nimittäin ole staattisia siten, että niiden tapahtumakonteksti olisi koko ajan sama. Erilaisilla kielenpiirteillä voidaan tilanteitainkin rakentaa erilaisia identiteettejä. Tässä variaation tutkimuksella on opittavaa keskusteluanalysista, koska tilannevariaatioissa on ilman muuta kysymys myös vuorovaikutuksesta eikä pelkästään tuotoksesta. Vuorovaikutuksessa ihmiset antavat toisilleen kielellisiä malleja, välillä mukauttavat puhettaan kumppanin kieleen, välistä haluavat erotautua siitä. Eri piirteiden valinnalla voi ilmaista esimerkiksi huumoria, ironiaa tai epävarmuutta tai rakentaa yhteenkuuluvuutta kumppanin kanssa. (Ks. Lappalainen 1999; 2001b: 155–160; 172–182; 2004; Nuolijärvi 2000: 25–32.) Myös edellä kuvaamassani Piia Korisevan juontojen kielen vaihtelussa on kysymys juuri tästä eli tilanteisesta identiteetin rakentamisesta kielellisillä valinnoilla.

MURREBUUMI MAAKUNTIEN IDENTITEETIN RAKENTAJANA

1990-luvulla suomen murteet ovat käyneet läpi ennennäkemättömän renessanssin. On tuotettu kansantajuisia murre-sanakirjoja, murteelle käännettyjä sarjakuvia, paikallislehtiä, mainoksia, juttukokoelmia ja jopa katekismuksia. Näiden esipuheissa on esitetty murteella julkaisemisen syiksi paitsi paikallisuuden korostaminen ja paikalliskulttuurin vaaliminen myös murteen tallentaminen, koska murteen arvellaan olevan katoamassa. Murteen on katsottu aina olevan myös hauskaa, ja sen katsotaan ilman muuta toimivan huumorin välikappaleena. (Ks. esim. Eskelinen 1998: 6; Ukkola 2000: 5–9; Koski 2002: 73–74.) Laajemmin ajateltuna murreinnostuksessa on kyse maapalloistumisen ja Euroopan unionin vastapainosta. Postmodernin ihmisen maailmankuvassa oma tausta ja kotiseutu ovat tärkeä kiintopiste ja vertauskohta kaikelle kansainvälisyydelle, vieraskielistymiselle ja angloamerikkalaiselle kulttuuri-imperialismille. Tässä artikkelissa keskeinen identiteetti-ajattelu sopii hyvin tämän murrebuumin tuotosten analyysiin. Murteisiin liittyvät kulttuuriset merkitykset tulevat kaikki esiin mainituissa murrejulkaisuissa.

Kansantajuisia murre-sanakirjoja on tähän mennessä julkaistu jo kymmeniä. WSOY on julkaissut omaa taskukokoisten sanakirjojen sarjaansa, jossa on tähän mennessä ilmestynyt esimerkiksi Savon (Eskelinen 1998), Etelä-Pohjanmaan (Kerttu Karhu 1998) Oulun (Ukkola 2001) ja Peräpohjolan (Arvola 1999) murteen sekä Stadin slangin (Mäkelä 1998) sanakirjat. Muista vain esimerkkinä mainittakoon Tampereen murteen sanakirja Pipa päässä rotvallin reunalla (Hyttinen 1995) ja varsin tunnetuksi tullut jo 1985 ilmestynyt

Eskelisen Savon murteen sanakirja Kieljkiärylöetä.² Kollektiivisen identiteetin näkökulmasta sanakirjat ovat paljastavaa luettavaa. Jouni Karhu (1998: 6–8) kirjoittaa Etelä-Pohjanmaan murteen sanakirjan esipuheessa seuraavasti:

Pohojalaanen on luonteheltansa tasaanen ja jäyhä niinku tämä lakeus. – –
Siinä missä savolaista väännetään aidantolppaan nojaten ja turisteille venkoillen, puhutaan eteläpohjalaista hitaasti, harvakseltaan ja itsetietoisesti. Ota noin harteiden levyinen haara-asento ja työnnä lantiota ja vatsan seutua hieman eteenpäin – –

Mainitsinko jo, että eräs tärkeä edellytys eteläpohjalaisen murteen puhumiseen on riittävä ilmatila? Huomatkaa, että eteläpohjalaiset isäntämiehet eivät varsinaisesti ole tukevia vaan laajakeuhkoisia. – –

Eteläpohjalainen murre on leveää, mikä tarkoittaa pitkiä vokaaleja ja tiettyjä muutoksia vokaaliyhdistelmissä.

Katkelmissa maisemaa, ihmistä ja murretta kuvataan kaikkia samantyyppisillä adjektiiveilla *tasainen*, *avara*, *laaja*, *leveä* ja *jäyhä* (ks. myös Mielikäinen ja Palander 2002: 104). Esipuheessa maalataan kuvaa pohjalaisesta lakeudesta, joka on muovannut koko kulttuurin, mentaliteetin, murteen ja jopa ihmisen fyysisen ulkomuodon. Tuskin kielen ja identiteetin suhdetta enää kokonaisvaltaisemmin voi määritellä! Samalla kaikki pohjalaisuuteen liitetyt maakuntastereotypiat saavat vahvistusta ja identiteetin diskursiivinen rakentaminen saa jatkoa. (Ks. Paasi 1986: 107, 143–157.) Myös muista murren sanakirjoista voi löytää esimerkkejä, joissa murteen ja heimon henkisten ominaisuuksien katsotaan muodostavan erottamattoman kokonaisuuden. Lappalainen kirjoittaa (2001: 173) Kielveräjässä, Ylä-Savon murren sanakirjassa, seuraavasti:

Tämän kirja' yhtenä tarkoituksena on helepottoo savolaesen tekstil lukemista. Siihen pyrkiivät harjaannuttamaan kirjaav valitut esmerkilaaseet. Niihen kaatta välittyä sanomisen tapa – uskosimpa, jotta myös savolaenen kansalluonne tekköö ihteessä ymmärrettäväks niihen kaatta.

Tässä hyvässä tarkoituksessa kirja jätetään lukijoehen kässiin. – –

Alueelliset identiteetit ovat kertomuksia siitä, millaisia maakuntien asukkaat ovat toisiinsa verrattuna. Näitä identiteettejä ovat edellä mainittujen kansakunnan arkkitekstien lisäksi rakentaneet maakuntalehdet, mainos- ja elinkeinotoimistot ja poliitikot. Alueellinen identiteetti on Suomessa saanut viime vuosikymmeninä koko ajan uusia ilmenemismuotoja, joita ovat olleet muun muassa maakuntakukat ja -ruoat. Aihe on ollut myös suosittu tutkimuskohde. Alueellisuudesta sekä maakuntien identiteetin kannalta että laajemmin suomalaisuudesta ja sen merkityksestä ovat meillä kirjoittaneet viime vuosina monet sosiologit, mediatutkijat, valtiotieteilijät ja kulttuurimaantieteilijät. (Ks. Paasi 1998: 170–184; Moring 2000: 80–94; Harle ja Moision 2000.) Fennistit eivät tähän keskusteluun ole vielä kovin innokkaasti osallistuneet (ks. kuitenkin Nuolijärvi 1986b, erityisesti s. 159–170). Näyttää kuitenkin hyvin ilmeiseltä, että mainittujen tieteenalojen tutkimustulokset ovat

² Koski on kartoittanut laajasti erilaista murteella julkaistua materiaalia (sanakirjoja, kielioppeja ja kaunokirjallisuutta) aina 1800-luvun lopusta nykypäivään (2002).

erittäin hyödyllisiä murteiden ja yksittäisten kielenpiirteiden leimautumista tarkasteltaessa. Molemmat edellä esille nostamani esimerkit liittyvät luontevasti suureen kertomukseen pohjalaisista ja savolaisista. Murrebuumi on kielen osuus paikallisuuden uudessa tuotamisessa.

Vuosituhanen vaihteessa myös murreesarjakuvista on tullut erittäin suosittuja. Asterix seikkailee jo savoksi ja raumaksi (2001), ja Aku Ankkaa on ehditty tähän mennessä kääntää Stadin slangille (2000), Etelä-Pohjanmaan (1998), Oulun (2002) ja Tampereen (2001) murteille. Vaikka murreesarjakuva ilmiönä liittyikin siihen samaan paikallisidentiteetin vahvistumisen aaltoon, josta tässä on puhe, siinä näyttäisi korostuvan ennen muita murteen käyttö huumorin välikappaleena. Käännöksissä on paikoin mässäilty murteen erikoisuuksilla siten, että tulos tuskin vastaa arkista murrepuhetta. Esimerkkinä tällaisesta voisi mainita Isoontaloon Ankan (Roope-tarinoota Etelä-Pohjanmaan murteella) sivulla 17 olevan kuvatekstin, jossa lukee: »*Erempänä luhuralla plesaa julumettu pytinki*—». Jos tarkoituksena oli ilmaista jotain sen kaltaista, että *kauempana aukealla on valtavän iso rakennus*, epäilen, että spontaanissa eteläpohjalaispuheessa asia voitaisiin ilmaista toisinkin! (Ks. myös Koski 2002: 72.)

Identiteettidiskurssien näkökulmasta mielenkiintoisia ovat muutamat jo alun perin suomeksi tehdyt murreesarjukuvat. Näistä esimerkiksi otan Alpo Harjun Jullin Jupinat, joita on tähän mennessä ilmestynyt kaksi albumia. Sarjakuvan päähenkilö Julli on lapinlakkiin sonnustautunut peräpohjalaista murretta puhuva mies, joka asuu Kolarin kunnassa Ylläksen hiihtokeskuksen liepeillä. Hänen hahmonsä vastaa tiettyä viinaanmenevän lappilaismiehen stereotyyppiä, joka elää kulttuurissamme hyvin vahvana ja joka tuli tunnetuksi esimerkiksi Pulttibois-televisiosarjasta 1990-luvun alussa³. Jullin jupinat -sarjakuva on humoristinen, ja suurelta osalta sen vitsit perustuvat varsin tavanomaiseen suomalaiseen junttihuumoriin. Tosin mukana on oivaltavaa, ajankohtaista ja yhteiskuntakriittistäkin ainesta. Murteenkäytön näkökulmasta mielenkiintoista on kuitenkin, että paitsi että murre toimii tietysti osana koko Jullin henkilöhahmoa ja stereotyyppiä, sen avulla rakennetaan eroa paikallisten ja Ylläksellä vierailevien turistien välille. Tästä hyvä esimerkki on seuraava keskustelu sarjakuvasta (Harju 1998: 8), jossa Julli viettää iltaa paikallisessa ravintolassa ja keskustelelee hiihtoturistin kanssa.

Turisti: *Mitenkä turismi on vaikuttanut paikalliseen murteeseen?*
Julli: *Ei milhään lailla.*
Jullin kaveri: *Joko lähemä poijes?*
Julli: *Oota, tsekkaama vielä yökerho, ja lähemä sitte himhaan.*
Jullin kaveri: *Jes.*

Murretta on 1990-luvulla käytetty myös paikallislehdissä normaalin yleiskielen rinnalla. Ketolainen on tutkinut pro gradu -työssään murteen käyttöä kolmessa paikallislehdessä. Nämä ovat Ylä-Satakunta, Ylä-Kainuu ja Tornionlaakso. Murretta on niissä käy-

³ Viinaanmenevän ja sottaaiseen lapinpukuun pukeutuneen miehen stereotyyppi on herättänyt kiivasta keskustelua Pohjois-Suomessa. Saamelaiset ovat loukkaavan omaa kulttuuriaan. (Ks. Saarinen 1999: 84–90.) Jullia voikin arvioida osana sitä diskurssia, joka käsittelee saamelaisuuteen viittaavia elementtejä osana matkailun tuottamia etnisiä maisemia.

tetty erityisesti pakinoissa, ilmoituksissa ja reportaasityyppisten juttujen repliikeissä. Kuitenkin leksikaalisia puhekielisyyksiä esiintyy myös muissa juttutyypeissä. Ketolainen esittää, että puhekielen käyttö paikallislehdissä lisää lukijoiden yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja vahvistaa heille tärkeitä arvoja ja asenteita. Murteenkäyttö näyttää liittyvän erityisesti vanhaan paikalliskulttuuriin, savottatöihin ja maanviljelykseen. Jutuissa rakennetaan sellaista diskurssia, jossa korostuu maaseutukulttuurin hyvyys kaupunkilaisuuteen verrattuna. Yksi esimerkki tästä on Ylä-Satakunnan perinteistä kauranleikkuuta kuvaava reportaasi, jossa käytetään muun muassa sellaisia paikallisia ja vanhaan agraariseen elämänmenoon kuuluvia sanoja kuin *kyästää* ja *kaurakokkonen*. (Ketolainen 2000: 2–3, 59–60.) Oman identiteetin vahvistaminen tällä tavoin on varmaan tärkeää maaseutuyhteisöille aikana, jolloin keskittyminen ja maaltapako on rajua.

Paikallislehtien ohella murretta ja puhekieltä käytetään myös täysin toisentyypisissä julkaisuissa. Kilponen on pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut City-lehden puhekielisyyksiä ja niiden funktioita. Työ avaa uuden näkökulman murteen kirjallisen käytön sosiaalista identiteettiä luovien merkitysten tarkasteluun. Nuorille kaupunkilaisille suunnatussa lehdessä murteen käyttö ei voi vahvistaa paikalliskulttuuria samalla tavalla kuin edellä puheena olleiden paikallislehtien tapauksessa. Murre onkin City-lehden haastatteluihin sosiaalisen leimaamisen keino. Erityisesti savolaismurteiden piirteitä, kuten diftongin reduktiota, käytetään maalaisuuden indeksinä. Myös persoonapronominityyppi *mie, sie* toimii tässä kontekstissa siten, että puhuja leimataan maalaiseksi. (Kilponen 2002: 107.) City-lehden nuorelle ja urbaanille lukijakunnalle suunnatuissa teksteissä eri tavoin leimautuneiden puhekielisyyksien avulla voidaan rakentaa monenlaisia luokitteluja ja raja-aitoja meidän ja toisten välille.

NUORET OMAA KIRJAKIELTÄÄN LUOMASSA

Nykysuomalaisen puhekielen variaatiota ja muutosta kartoittavien töiden ohessa on syntynyt myös useita sellaisia opinnäytteitä, joissa on tutkittu nuorten tuottaman kirjoitetun kielen murteellisuuksia. Aineistona tällaisissa töissä ovat olleet koulussa tehdyt kirjoitelmat ja erilaisten lehtien nuortenpalstojen tekstit (esim. Keränen 1998; Lindén 1994; Strömsholm 1999). Kaikkien näiden tutkielmien yhteinen tulos on, että puhekielisesti kirjoittaessaan nuoret käyttävät lähinnä ykkös- ja kolmosryhmään kuuluvia puhekielisyyksiä eli yleisiä ja neutraaleja sekä nopeasti yleistyviä piirteitä. (Esim. Heikkinen 2002: 44–46.) Vaikka nauhoitetusta puhekielestä on saatu samoilta alueilta sellaisia tuloksia, että paikalliset murteellisuudet ovat nuorillakin vielä käytössä ja toisaalta yleistyvät piirteet eivät vielä ole kovin laajasti käytössä, eivät nuoret kuitenkaan halua sisällyttää paikallisen murteen piirteitä kirjoitettuun kieleensä. Tosin suurin osa puhekielisyyksistä on lauserakenteen ja sanaston seikkoja.

Strömsholm on tutkinut Oulussa ilmestyvän sanomalehti Kalevan nuortenpalstojen kielen puhekielisyyksiä. Hän on verrannut vuosien 1978, 1988 ja 1998 nuortenpalstoja ja tutkinut puhekielen piirteiden käytössä tapahtuneita muutoksia. Kaikkein puhekielisin on yllättävästi vuoden 1988 materiaali. Tyypillisiä puhekielisyyksiä ovat äänneopin alalta *i:n* ja *A:n* loppuheitto, *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kato ja lauseopin alalta monikon 1. ja 3. persoonan inkongruenssi eli juuri lähinnä ykkös- mutta osin myös kolmos-

tyypin puhekielisyysdet. (Strömsholm 1999: 4–6, 24–89.) Sen sijaan muihin puhekielisyysryhmiin kuuluvia piirteitä, kuten vaikkapa yleisgemaatiota tai švaavokaalia, ei esiinny, vaikka ne muuten ovat oululaisnuorison puhekielessä edelleen yleisiä (ks. Kananen 1994.)

Tavassa kirjoittaa samantyyppistä puhekieltä eri puolilla Suomea voi jälleen nähdä yhden kollektiivisen identiteetin ilmenemismuodoista. Tietyt piirteet kuuluvat siihen puhekieleen, joka on tunnettu kaikkialla maassa nuorten keskuudessa ja josta on tullut osa heidän identiteettiään. Piirteiden käytöllä on mahdollista ilmaista kuulumisensa tiettyyn ryhmään, ja nämä piirteet tuodaan hanakasti esille silloin, kun tahallisesti kirjoitetaan puhekieltä muiden luettavaksi. Näin tehdään siis silloinkin, kun arkisessa puheessa paikallisuudet muutoin olisivatkin käytössä. Tietynlainen kieli on yhä selvemmin osa nuorten identiteettiä, heidän omaa yleiskieltään, joka ei helposti taivu ylhäältä annettuihin normeihin. (Kieli ja sen kieliopit s. 243.)

Lumila on tarkastellut nuorten tekstiviesteissä käyttämiä puhekielisyyskäytöksiä. Tutkittavina on ollut 800 tekstiviestiä, joiden kirjoittajat olivat iältään 16–18-vuotiaita ja asuivat Helsingissä, Tampereella, Oulussa ja Rovaniemellä. Jokaisen kaupungin informanteilta oli mukana 200 viestiä. Kielenoppaat olivat itse kirjanneet viestinsä muistiin. Tutkimuksen mukaan tekstiviestienkin kielelle näyttävät olevan tyypillisiä edellä puheena olleet piirteet tutkimuspaikkakunnasta riippumatta. Tosin rajoitetun tilan vuoksi sekä *i:n* että *A:n* loppuheitto on erityisen yleistä. Paikallisuuskin näkyy edelleen: *A:n* loppuheitto on yleisintä helsinkiläisillä (53 %) ja harvinaisinta rovaniemeläisillä (27 %). Lisäksi tekstiviesteissä esiintyy jonkin verran myös paikallisen murteen stigmaattisiakin piirteitä. Rovaniemen aineistossa nimittäin esiintyy neljä tapausta jälkitavujen *h*:sta, odotuksenmukaisesti pojilla. Lumila kuitenkin korostaa, ettei tekstiviestien kieli vastaa alueen paikallista puhetapaa, vaan viesteille on tyypillistä paitsi taloudellisuus myös pyrkimys prestiisihakuiseen kieleen. (Lumila 2000: 4–5, 43, 77–78.) Tekstiviestien kieli vertautuu siis siihen samaan nuorten omaa ryhmäidentiteettiä korostavaan kielimuotoon, joka näkyy esimerkiksi nuortenpalstojen kirjeissä.

LOPUKSI

Tässä artikkelissa olen tarkastellut nykypuhe-suomen keskeisten piirteiden leimautumista ja spontaanin puheen ulkopuolisten tilanteiden murteen ja puhekielen käyttöä. Keskeinen selittävä tekijä analyysissäni on ihmisen kielellinen identiteetti. Olen lähtenyt liikkeelle siitä ajatuksesta, että ihminen rakentaa identiteettiään käyttäytymisellään ja valitsee osin tietoisesti ja osin tiedostamattaan kieleensä tiettyjä piirteitä osoittaakseen tiettyjä ominaisuuksia ja sitoutumista johonkin ryhmään. Näkökulmani on siis toinen kuin suomalaisessa sosiolingvistiksessä variaationtutkimuksessa on yleensä ollut. Siinähan selitystä ihmisen kielelliseen käyttäytymiseen on haettu sosiaalisista taustamuuttujista käsin. Näitä ovat yleisimmin olleet ikä, sukupuoli ja yhteiskunnallinen asema.

Olen koonnut yhteen runsaasti eri tutkimustuloksia, joita on saatu suomalaisen nykypuhekielen muutosta ja variaatiota kartoittavista töistä. Näiden pohjalta on ollut mahdollista nähdä, miten eri piirteet ovat selvästi jakautuneet eri käyttäjäryhmien mukaan. Tämän jälkeen on ollut mahdollista tarkastella piirteiden saamaa sosiaalista leimaa ja kulttuurista merkitystä, minkä hahmottamiseksi olen paitsi kerännyt tietoja alan kirjallisuudesta

desta myös poiminut esimerkkejä nykysuomalaisesta kielenkäytöstä, esimerkiksi mainokista ja tv-ohjelmista. Näin olen pystynyt luomaan jonkinlaisen mallin siitä, miten nyky-suomen »murrekartta» jäsentyy erilaisten identiteettien mukaan.

Olen erottanut viisi erilaista identiteettityyppiä, joita Suomessa on kielen variaation keinoin mahdollista ilmaista. Nämä ovat maskuliininen ja osin kielteinen maalaisuus, myönteinen ja rento maalaisuus, joka on myös naisille sallitumpi kuin edellinen, nuorekas feminiininen kaupunkilaisuus, korrektius ja neutraali yleissuomalaisuus. Nämä eivät luonnollisesti voi olla selvärajaisia ominaisuuksia, eikä voi ajatella olevan myöskään mitään tiettyjä ihmisryhmiä, jotka systemaattisesti ja aina käyttäisivät jotain tiettyä identiteettiä konstruoivia piirteitä. Käytännössä idiolekteissa eri piirteet limittyvät ja vaihtelevat tilanteittain.

Tähän saakka olen puhunut yksilön valinnoista ja niiden motivaatiosta. Olen kuitenkin tarkastellut myös kollektiivista eli sosiaalista identiteettiä eli sitä, miten eri ryhmät luovat ja uusintavat diskurssia omasta erityislaadustaan. Olen analysoinut erityisesti 1990-luvulla alkaneen muurebuumin tuotoksia, esimerkiksi murre-sanakirjoja ja murteella julkaistuja sarjakuvia. Näistä olen voinut poimia monia esimerkkejä siitä, miten alueellisen identiteetin diskursiivinen rakentaminen jatkuu siten, että se toistaa jo vuosisataisia maakunnallisia stereotyyppioita ja toisaalta rakentaa esimerkiksi vanhaa periferia-kaupunkivastakkainasettelua. Näyttää myös siltä, että nuoret eri puolilla maata puhekielisesti kirjoittaessaan käyttävät samantyyppistä kieltä. On siis syntynyt jonkinlainen »nuorten kirjoitettu yleiskieli», joka perustuu yhteisen identiteetin luomiseen ja lujittamiseen.

LÄHTEET

- AHLFORS, PÄIVI 1995: *t:n heikon asteen ja ts-yhtymän vastineet Someron lukiolaisten puhekielessä. Kvantitatiivis-sosiologinen analyysi*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomen kielen laitos.
- ALA-LAURILA, MARJA 1990: *Ikaalislaisten koululaisten äänneoppia*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- ARPIAINEN, IRJA 1989: *Huomioita Siilinjärven murteesta kolmen ikäryhmän kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- ARVOLA, OIVA 1999: *Yhtäkoska: Yliperän kielen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- CAMERON, DEBORAH 1995: *Verbal hygiene*. London: Routledge.
- COUPLAND, NIKOLAS 1988: *Dialect in use: Sociolinguistic variation in Cardiff English*. Cardiff: University of Wales Press.
- Esitutkimusraportti: Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus*. Tutkijaryhmä Heikki Paunonen, Aila Mielikäinen ja Matti Suojanen. Helsinki 1976.
- ESKELINEN, UNTO 1985: *Kieljkiärylöetä. Savolainen sanakirja*. Kuopio: Kustannuskiila.
- 1998: *Tavvoo savvoo. Savon kielen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- HAAPASALO, MINNA 1996: »Mää tekkiin tuota, oikeestaan seleväksi, et misä se kaappi niinku seisoo.» *Oulun puhekielen sukupuolivariaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- HAIKONEN, SANNAMARI 1999: *Muuttuva Lopen murre: eräiden puhekielen piirteiden tar-*

▷

- kastelua nuorten ja nuorten aikuisten puheessa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- HALL, STUART 1999: *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- HAMARI, MIKA 1997: Itämurteiden erikoisgemmaatio ja Oulun seudun murteen *tekkiin, näkkiin* -tyyppiset imperfektimuodot yleistyvinä puhekielisyysinä. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 171–186. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- HARJU, ALPO 1998: *Jullin kampäkki*. [Äkäslompola:] Santa Claus Medias.
- HARLE, VILHO – MOISIO, SAMI 2000: *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- HAVUKKAMÄKI, HELI 1997: *Havainnot viiden laukaalaisen nuoren puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- HEIKKINEN, KAIJA-MARI 2002: *Puhekielisydet Puolangan yläasteen yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- HEKKALA, URPO 1996: *Yli-lin puhekielen ikä- ja sukupuoliryhmittäinen variaatio*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- HURTTA, HEIKKI 1999: Variaation tutkimuksen myytit ja stereotypiat. – Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* s. 53–102. *Folia fennistica et linguistica* 22. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- HYTTINEN, HANNU 1995: *Pipa päässä rotvallir reunalla: taskusanakirja tampere-suomi*. Tampere: Tampere-seura.
- Iltalehti* 1.7.1997.
- Isoon taloon ankkua. Roope-tarinoota Etelä-Pohjanmaan murteella*. Etelä-Pohjanmaan murteelle kääntänyt Joose Tammelin. Helsinki: Helsinki Media.
- JUUSELA, KAISU 1994: Variation as a theme in Finnish dialectology and sociolinguistics in recent years. – *Fenno-Ugrica Suecana* 12 s. 1–54. *Tidskrift för finsk-ugrisk forskning i Sverige*. Finska institutionen, Stockholms Universitet.
- KANANEN, TERTTU 1994: *Kyllä mä piän itteäni täytenä oululaisena. Oululaisnuorten puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- KARHU, JOUNI 1998: Esipuhet. – Kerttu Karhu (toim.), *Eheroon, taharoon. Etelä-Pohjanmaan murteen sanakirja* s. 5–11. Helsinki: WSOY.
- KARHU, KERTTU 1998 (toim.): *Eheroon, taharoon. Etelä-Pohjanmaan murteen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- KAUNISMAA, PEKKA 1997: Mitä on kollektiivinen identiteetti? – Kalle Virtapohja (toim.), *Puheenvuoroja identiteetistä* s. 37–54. Jyväskylä: Atena-kustannus.
- KEMPPAINEN, PIIA 2002: *Tullee puhuttua taas iham mitä sattuu. Murrepiirteet neljässä televisio-ohjelmassa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- KERÄNEN, KATJA 1998: *Puhekielisydet yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

- KETOLAINEN, RIIKKA 2000: *Paikallislehtien puhekielisyydet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja*. Helsinki: opetusministeriö ja Painatuskeskus 1994.
- KILPONEN, ANNA 2002: *Haastattelujen semiotiikkaa. Puhekielisyyksiä tarkastelua City-lehdessä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- KIVIKURU, ULLAMAJA 2000: Kanssalaisten yhteisyys ja »he». – Helena Tapper (toim.), *Median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan* s. 11–50. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- KOIVISTO, MIIA 1997: Jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhtymät. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 94–117. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8.
- KOSKI, MAUNO 2002: Murteet muodissa. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 49–74. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KYLLÖNEN, TARJA 1993: *Juuan murteen ikä- ja sukupuoliryhmittäinen variaatio*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- LAPPALAINEN, HANNA 1999: Young adults and the functions of the standard. – *Journal of linguistics* 12 s. 63–86.
- 2001a: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- 2001b: Variaation tutkimuksen ja keskustelunanalyysin näkökulmat toisiaan täydentämässä. – *Kieli 13. Keskustelunanalyysin näkymiä* s. 155–184. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAPPALAINEN, JUKKA 2001: *Kieliveräjä. Ylä-Savon murre-sanakirja*. [Kiuruvesi:] Ylä-Savon sanat ja Jukka Lappalainen.
- LERSSI, RAIIJA 1986: *Ikä- ja sukupuoliryhmittäinen variaatio kajaanilaisten puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- LINDÉN, ANU 1994: *Yleiskielestä puhekieleen. Kielellisestä variaatiosta nuortenpalstojen kirjeissä*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LUMILA, LIISA 2000: *TEXTAILLAAN!!! ÜÜÜ. Nuorten tekstiviestien kielen äänne- ja muoto-opilliset puhekielisyydet sekä erityispiirteet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- MANTILA, HARRI 1987: Pohjois-Parkanon murteen dialektaalinen variaatio. Lisensiaattityö. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- 1992: *Ei tääläkhän senthän jokkaishen sanhan hootkhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaismurteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Oulun yliopiston suomen ja sa-

- men kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8.
- 2003: Dialect use and the social construction of identity. – Keresztes László, Maticsák Sándor & Dusnoki Gergely (toim.), *Folia Uralica Debreceniensia* 10 s. 133–142. A Debreceni Egyetem Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének kiadványai.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: Murre, kielenkäyttäjät ja asenteet. – Aila Mielikäinen (toim.), *Nyky-suomalaisen puhekielen murroksen tutkimus -hanke. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2* s. 91–114. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24.
- 1982: Nykypuhesuomen alueellista taustaa. – *Virittäjä* 86 s. 277–294.
- 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä.* Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- MORING, INKA 2000: Heimojen maa? Paikallistamisen politiikka ja identiteetti alueellisissa lehdissä. – Helena Tapper (toim.), *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan* s. 80–113. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- MÄHÖNEN, PÄIVI 1984: *Äänne- ja muoto-opillisia havaintoja eri-ikäisten suomussalmelaisten puheesta.* Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- MÄKELÄ, JUHANI 1998: *Stadin snadi slangisanakirja.* Helsinki: WSOY.
- NAHKOLA, KARI – SAANILAHTI, MARJA 2002: *Kymmenen vuotta myöhemmin. Seuruututkimus kielenmuutosten etenemisestä yksilön kielessä ja puheyhteisössä.* Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 68.
- NUOLIJÄRVI, PIIRKKO 1986a: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1986b: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti.* Tietolipas 100. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1997: Poliitikko televisiokeskustelujen osallistujana. – Matti Mälkiä & Jari Stenvall (toim.), *Kielen vallassa* s. 119–132. Tampere: Tampere University Press.
- 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi, yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2* s. 13–38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- PAASI, ANSSI 1986: *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä.* Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 1998: Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. – Sakari Hänninen (toim.), *Missä on tässä?* s. 170–190. SoPhi 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PAJARINEN, JAANA 1995: *Liperin murre vuonna 1990. Muuttuuko kivenpyörittäjienkin kieli?* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PAUNONEN, HEIKKI 1982a: Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. – Suojanen, Päivikki & Suojanen, M. K. (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 35–110. Helsinki: Gaudeamus

- 1982b: Muuttuvat puhe-suomen muodot. – Maija Larmola (toim.), *Kouluikäisten kieli* s. 130–152. Tietolipas 88. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- 1995: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampere University Press.
- SAARINEN, JARKKO 1999: Matkailu, paikallisuus ja alueen identiteetti. Näkökulmia Lapin matkailun etnisiin maisemiin. – Marja Tuominen ym. (toim.), *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 1. Outamailta tunturiin*. Oulu: Kustannus-Puntsi.
- SILVENNOINEN, LEENA 1980: Laaja-alaiset itämurteisuudet Jyväskylän puhekielessä. – Aila Mielikäinen (toim.), *Nyky-suomalaisen puhekielen murroksen tutkimus. Raportti 1* s. 41–56. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20.
- STRÖMSHOLM, JOHANNA 1999: *Puhekielisyysajallinen vaihtelu Kalevan nuortenpalstakirjoituksissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- SUOJANEN, M. K., SALOMAA, LEENA – VUORINEN, RIITTA 1981: Kolmen murrepiirteen sosiaalinen ja tilanteinen erottelevuus Turun puhekielessä. – M. K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia puhekielestä*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja 14.
- TABOURET-KELLER, ANDRÉE 1998: Language and identity. – Florian Coulmas (toim.), *The handbook of sociolinguistics* s. 315–326. Cambridge: Blackwell.
- TOPELIUS, ZACHRIS 1983 [1875]: *Maamme kirja*. Ennen myöhemmän ajan lisäyksiä ja uudelleen kuvitettuna. Paavo Cajanderin suomennoksen pohjalta toimittanut Vesa Mäkinen. Helsinki: WSOY.
- TRUDGILL, PETER 1983: *On dialect: Social and geographical perspectives*. Oxford: Basil Blackwell Publisher.
- UKKOLA, JUKKA 2001: *Ookko nä. Oulun murteen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2002: Jälkitavujen h:n variaation kehityksestä Tornionlaaksossa. – *Virittäjä* 106 s. 508–535.
- 2003: Innovaattorin muotokuva. – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 121–160. Kieli 15. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

DIALECT AND IDENTITY

Finland has a strong tradition of research in sociolinguistic variation. As a result, a lot is known about features of spoken Finnish that are diminishing or becoming more common, and those that, for example, distinguish the language use of one generation from another. However, less is known about the reasons behind the variation phenomena. In looking for explanations, the article focuses on the meaning that is associated with variable phonological and morphological features of spoken Finnish. It begins with the assumption that people make choices and build their own identity. Until now, Finnish sociolinguistics has typically explained variation in terms of speakers' backgrounds.

A key concept in the article is that particular linguistic features carry their own cultural meaning. Speakers may thus choose features from different sources for their own idiolect according to whether they wish, for example, to have a rural or urban emphasis, stress masculinity or educational attainment, or perhaps opt for a completely neutral, standard Finnish identity. The writer presents a dialect diagram of contemporary spoken Finnish, in which he links some of the central features of the spoken language with various identity-forming factors. The diagram was created on the basis of available research results on variation in contemporary spoken Finnish and with reference to dialectal and spoken Finnish used in contexts other than spontaneous speech. For each linguistic feature, the writer thus attempts to link the sociolinguistic variation diagram with the meaning for the speaker's identity shaped through verbal communication.

The article also discusses the recent popularity of dialects from the identity viewpoint. A number of dialect publications are examined and observations made about the way they reshape views of the country's different regions and their inhabitants. The texts reproduce old regional stereotypes, though with a contemporary emphasis. They also serve to characterise specific linguistic features and their meaning for an individual's identity. Finally, the article also takes a brief look at young people's written Finnish, which contains many colloquialisms. It appears that similar features are always present, regardless of geographical location or context of use. The writer also explains this in terms of the identity-building needs of young people. ■

Kirjoittajan yhteystiedot (address):

Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos (SILO)

PL 1000

90014 Oulun yliopisto

Sähköposti: *harri.mantila@oulu.fi*